

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

132:4 • 2012

Svenska lektorat vid tyska universitet

NORBERT GÖTZ* *Södertörns högskola*

Andreas Åkerlund, *Mellan akademi och kulturpolitik: lektorat i svenska språket vid tyska universitet 1906–1945*, Studia Historica Upsaliensia 240 (Uppsala: Uppsala universitet 2010). 312 s. (Deutsche Zusammenfassung: Zwischen Akademie und Kulturpolitik: Lektorate der schwedischen Sprache an deutschen Universitäten 1906–1945.)

Skandinavisk filologi och mot Norden inriktade områdesstudier har spelat en anmärkningsvärd roll i det tyska vetenskapssystemet. Samtidigt har ämnet varit betydelsefullt ideologiskt och politiskt; det germanska som tedde sig suddigt i Tyskland har till synes varit enklare att urskilja i Skandinavien kultur och historia och som en nordisk projektion "adopterats" av tyskarna. I Tredje riket med sin – för det mesta obesvarade – förkärlek för Norden blev detta särskilt tydligt. Men trots en intresseväckande och problematisk bakgrund finns det endast fragmentarisk kunskap om Skandinavistikens eller Nordistikens historia i Tyskland – mindre än rörande många andra ämnen. Det som hittills har skrivits är nästan uteslutande lokalstudier av begränsad räckvidd även på andra sätt.

Mot denna bakgrund är det roligt och lärorikt att få läsa en studie som visserligen också har sina tidsmässiga och tematiska begränsningar, men som täcker samtliga relevanta tyska universitet: Andreas Åkerlunds avhandling *Mellan akademi och kulturpolitik*, som försvarades vid Uppsala universitet i februari 2011. Författaren har använt sig av inte mindre än sex svenska och 17 tyska arkiv och är därigenom i stånd att följa den breda utvecklingen och också konkreta händelser utifrån många olika perspektiv. Språklektorerna, som är avhandlingens huvudpersoner, liknar inte dagens universitetslektorer i Sverige utan var under perioden 1906–1945 snarare skollärare inom den högre utbildningen. De var sällan disputerade och det ingick inte någon

* Prof. i historia, fakultetsopponent

forskning i deras tjänster. Bakgrunden varierar, men oftast var det människor med svenska som modersmål som rekryterades till Tyskland med hjälp av svenska partners.

Avhandlingens utgångspunkt är en kvantitativ och en kvalitativ observation: under första hälften 1900-talet inrättades sammanlagt tio lektorat i svenska språket vid tyska universitet – mer än någon annanstans i Europa. Samtidigt satte en utveckling igång där lektoraten så småningom blev föremål för tysk och svensk utrikespolitik. Lektoratens uppkomst diskuteras som en följd av filologins utveckling i Tyskland under 1800-talet, där ett intresse för det fornnordiska – och förment gemensamt germanska – så småningom fick mer samtidsorienterade utlöpare. Ämnet sätts även in i den mer allmänna kontexten av Tyskland som Sveriges akademiska referensnation och de därav följande kontakterna fram till mitten av 1900-talet. Vidare sätts lektoraten in i ett utbildningspolitisk sammanhang med den tyska satsningen på områdesstudier och utlandsinstitut efter första världskriget och ideologiseringen efter 1933 som väsentliga parametrar. Den fjärde kontexten för lektoraten är uppkomsten av en utlandsriktad kulturpolitik, där svenska aktörer kom relativt sent in i bilden. Det började med Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandets privata diplomati från och med 1908 och fortsatte med mer statligt präglad verksamhet i form av Svenska Institutets förelöpare Upplysningsnämnden 1935.

Efter denna kontextualisering, som samtidigt är en litteraturgenomgång, klargör de teoretiska utgångspunkterna. Under hänvisning till lektoratens olika kontexter efterlyses ett teoretiskt perspektiv som hjälper till att strukturera tänkandet kring universitetsvärlden och den politiska sfären som handlingsrum och samtidigt integrerar mikro- och makronivån, alltså de enskilda lektorat som är de empiriska undersökningsobjekten och de två olika nationella kontexterna.

Författaren konstruerar sin teoretiska tolkningsram med följande ingredienser: 1) Pierre Bourdieus teori om olika sociala fält och olika typer av vetenskapligt kapital, där avhandlingen huvudsakligen skiljer mellan ett akademiskt och ett politiskt fält; 2) Mitchell G. Ash's resursperspektiv på det sociala handlandet, som i de empiriska avhandlingsdelarna får träda in i stället för Bourdieus symboliska kapitalbegrepp och som påstås att till skillnad från detta inte vara kopplat till något enskilt fält; och 3) Gustav Holmbergs och Peter L. Galisons föreställning om vetenskapliga utbyteszoner, som här definieras som skärningsområdet mellan olika fält och nationella kontexter. Lektoraten uppges då befinna sig i överlappningszonen, där resurser mellan olika fält i de båda länderna byts ut mot varandra. De omtalas som de små sammanhangen som synliggör de större strukturerna och relationerna.

Följande frågeställningar lyfts fram: Vilka aktörer var aktiva i utbyteszonen kring lektoraten? Varför och med vilka resurser utövade de sitt inflytande? Hur utvecklade sig maktförhållandena över tid och vilka faktorer ledde till förändringar?

Den tidsmässiga avgränsningen motiveras med inrättandet av det första lektoratet i nordiska språk i Berlin i 1906 och det tyska sammanbrottet 1945. Efter kriget var samtliga lektorat i svenska språket vakanta i flera år och Tyskland delades. Även på svensk sida ändrade sig villkoren i och med Svenska Institutets grundande 1945. Ytterligare avgränsningar görs mot idé- och ideologianalys, mot en bredare funktionell analys kring *nation marketing* och *cultural diplomacy*, och mot biografiska eller prosopografiska ansatser. I avhandlingen står alltså lektoraten som institution i fokus, inte lektorerna som personer.

Kapitel 2 behandlar de svenska lektoratens etablering i Tyskland fram till 1933 med fokus på tyska aktörer. Man kan urskilja en äldre modell av lektorat som bars upp av oavlönade idealister med varierande bakgrund och en nyare modell, som växte fram i samband med den tyska propageringen av utlandsstudier och utlandsriktad kulturpolitik under första världskrigets slutfas samt professionaliseringssträvandena på 1920-talet. Det var genom den nya modellen som utbyteszonen mellan det akademiska och politiska fältet etablerades. Författaren noterar att aktörerna bakom inrättandet av lektoraten huvudsakligen var tyskar och att dessa kan delas in i tre grupper: representanter för statsmakten, enskilda personer vid universiteten och lektorerna själva.

Kapitel 3 fokuserar på Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet, som var den svenska aktör som redan kort efter första världskriget visade intresse för lektoraten, samt på föreningens eldsjäl, Vilhelm Lundström. Riksföreningen fördelade olika slags bidrag till lektoraten och somliga av dem finansierades helt från Sverige. Ett av lektoraten tillkom till och med genom Lundströms initiativ och en svensk donation. Det framhävs att Riksföreningens viktigaste resurs var pengar, men även dess insats för uppbyggandet av ett nätverk kring lektoraten lyfts fram. Riksföreningen – in persona Vilhelm Lundström – blev således den institution som förmedlade lektorerna till lärosätena och som i praktiken tillsatte tjänsterna, samtidigt som organisationen var den främsta kontakten för lektorerna i Sverige. På grund av Riksföreningens kontroll över de avgörande materiella och organisatoriska resurserna konstateras en markant maktförskjutning i utbyteszonen under Weimarrepubliken till dennes förmån.

Kapitel 4 diskuterar vad nationalsocialisternas maktövertagande i Tyskland innebar för lektoraten i svenska språket. De flesta berördes inte, men Stellan Arvidsson avskedades från sin tjänst som lektor i Greifswald, efter

att ha publicerat anti-nazistiska artiklar i tidskriften *Clarté*. Även Vilhelm Scharp, lektor i Berlin, avskedades hösten 1933 för att bereda plats åt den svenske nationalsocialisten Malte Welin. Welins anställning togs dock tillbaka eftersom han var för kontroversiell även i nazistiska kretsar och Scharp fick fortsätta. En annan händelse 1933 var ett initiativ av en av de svenska lektorerna som försökte få till stånd ett gemensamt upprop till stöd för den nationalsocialistiska revolutionen, vilket Scharp dock lyckades förhindra.

I kapitel 5 undersöks hur lektoraten mer allmänt figurerade i svensk och tysk politik efter 1933. I Sverige hade Scharp sedan 1930 drivit frågan om statligt engagemang i utlandsriktad kulturpolitik. Efter 1933 ledde detta så småningom till inrättandet av Upplysningsnämnden, som personellt och på annat sätt tillgodogjorde sig Riksföreningens resurser och sorterade under utrikesdepartementets pressbyrå. Upplysningsnämndens inflytande berodde dels på detta övertagande av de existerande svenska resurserna, dels på statsmaktens möjlighet att godkänna lektorernas tjänstgöringsår i Tyskland som merit för svenska karriärvägar. Tyska aktörers försök att skapa mera reciproka förhållanden genom ett kulturavtal med Sverige var däremot inte framgångsrika, och de lyckades inte att åstadkomma något inflytande över lektoraten i tyska språk vid svenska lärosäten, framför allt för att dessa var oberoende av tyska finansiella tillskott. Dessutom fanns det en viss missnöjskänsla mot Nazi-diktaturen.

Kapitel 6 innehåller tre fallstudier kring lektorstillsättningar som ger närmare inblick i utbyteszonens maktförhållanden med utgångspunkt i de akademiska fälten. Det enda lektorat som tillkom under nationalsocialismen inrättades 1939 vid Münchens universitet. Här agerade tyskarna relativt självständigt, delvis med senare godkännande genom Upplysningsnämnden. I Jena drogs den svenska finansieringen in och det underfinansierade lektoratet besattes med en tysk, som dock var vän med Vilhelm Lundström och svenskarnas favorit under rådande förhållanden. I Rostock avancerade den svenska lektorn Alexander Mutén successivt från språklärare till professor. I samtliga tre fall var de svenska lektoraten ett element i respektive universitetsmiljös strategi att profilera sig som ett centrum för vetenskap i nazistisk anda. Därvid ingick lärosätena allianser med lokala politiska aktörer men mötte motstånd från centralförvaltningarna på grund av pengabrist och de senares försök att själva vinna inflytande över lektoraten i tyska i Sverige.

I kapitel 7 behandlas utvecklingen under andra världskriget. Från svensk sida tillmättes lektoraten vid tiden stor betydelse som propagandaredskap för neutralitetspolitiken. Lektorerna fungerade även som informatörer för svenska UD och de fick speciella pass. Stödet till de enstaka lektoraten höjdes avsevärt för att förmå lektorerna att stanna på plats och förmånerna

utökades till och med till att omfatta mat- och spritförsändelser. I praktiken var det huvudsakligen den svenska utrikesförvaltningen som tillsatte lektoraten i svenska språk vid tyska universitet. Från tysk sida slutade man däremot att ha synpunkter på sina egna lektoratstillsättningar. Slutsatsen är att maktförhållandena inom utbyteszonen under andra världskriget kännetecknades alltmer av svensk hegemoni.

Avhandlingen avslutas med en sammanfattning av resultaten och en diskussion av dessa i den större kontexten av tidigare forskning samt tillägg av öppna forskningsfrågor. Läget karakteriseras med att den enda resursen tyskarna kontrollerade var själva lektoratstjänsterna, men oftast med otillräckliga medel för deras upprätthållande. Dessutom varierade tyska aktörers intresse av att kontrollera lektoratstillsättningarna över tid. Aktörer från Sverige kontrollerade däremot de avgörande ekonomiska påläggen som möjliggjorde den annars underfinansierade verksamheten samt nätverken och den samlade administrationen kring lektoratsväsendet. Svenska aktörers intresse av att kontrollera lektorsutnämningarna var därutöver konstant – även om en förskjutning från en frivillig förening mot statsmakten ägde rum. Nationalsocialisternas försök att ändra maktförhållandena påverkade inte det strukturella svenska övertaget i utbyteszonen. Slutsatsen blir att bilden av Sverige som ett eftergiftspolitikens land gentemot det national-socialistiska Tyskland bör nyanseras och att den inte gäller det här diskuterade politikområdet. En teoretiskt relevant slutsats är att de olika fälten (i Bourdieus mening) kan vara föremål för transnationell påverkan och kapitalöverföring.

Andreas Åkerlunds har valt ett intressant forskningsämne som han relaterar till ett stort forskningsfält och där han bidrar med ny relevant kunskap. Hans avhandling om de svenska lektoraten bygger på omfattande arkivstudier och dessutom på god kännedom av den aktuella forskningslitteraturen, inklusive några svårtillgängliga tyska D-uppsatser. Hela bokens form och innehåll uppfyller väl de krav man brukar ställa på avhandlingar i ämnet historia. Det handlar också om en välredigerad bok – det enda som saknas är en förteckning över illustrationer och figurer. Det finns några praktiskt taget identiska formuleringar på sidorna 207–208 och 227. Tekniska detaljer prioriteras ibland för mycket framför levande skildringar (titelbladet, som är gestaltat utifrån en ifyllt blankett, är talande i detta hänseende), men även torra noteringar om lektorernas anställningsförhållanden är meningsfulla inom ramen för författarens berättelse om utbyteszonen. Ett väsentligt område, där avhandlingens forskningsrön skulle kunna göra nytta utan att författaren är medveten om det, är *governance*, det globala civilsamhället och transnationalism: avhandlingen visar att utrikespolitiken är ett politik-

område där föreningsverksamhet och korporativistiska lösningar kan spela större roll än vad som vanligtvis antas.

Avhandlingen skulle framstå som en mycket gedigen studie om det skulle gå att fullt ut lita på dess arkivarbete och läsning. Det huvudsakliga problemet är att detta inte genomgående är fallet, trots en överlag respektingivande arbetsinsats.

I det begränsade material som jag gick igenom (Vilhelm Scharps arkiv på Kungl. Biblioteket, Stockholm) hittade jag omedelbart (under en arkivsignatur som författaren anger och utnyttjar), första halvan till protokollet till lektorskonferensen 1941 i Göteborg, som avhandlingen inte spårade. Det var också möjligt att lyfta fram mer fyllig information i ett annat exemplariskt fall, det misslyckade försöket av en svensk lektor att samla sina kollegor kring ett gemensamt upprop som solidariserade sig med den nationalsocialistiska revolutionen 1933. Ett protokoll från Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandets lektoratsavdelning, som citeras i en uppsats som författaren annars flitigt hänvisar till, kunde beställas, inklusive bilagor, från Landsarkivet i Göteborg – det fanns där logiskt och lättillgängligt insorterat under en signatur som också användes för avhandlingen. En av bilagorna tillåter en rekonstruktion av en längre sammanhängande bit av upppropstkastet än den avhandlingen känner till samt klagör kontexten om det tilltänkta publikationssammanhanget, vilket avhandlingen betecknar som okänt. Det framgår att uppropet var avsett att tillställas den tyska och svenska pressen med syftet ”att vända sig mot förekomna förlöpningar i svensk press samt stimulera svenska turistresor till Tyskland”. Samma brev innehåller dessutom ett annat viktigt element: Vilhelm Scharps efterlysning av ett principiellt ställningstagande från Riksföreningens sida.¹ Till detta finns ett svar från Riksföreningen i ett brev till Scharp, som avhandlingen hänvisar till i ett annat sammanhang, dock utan att notera principyttrandet. Så här skriver Riksföreningens lektoratsavdelning:

Det försök till politisk inblandning i ett främmande lands förhållanden och till sammanblandning av svenska och främmande synpunkter, vartill en lektor lär ha gjort sig skyldig genom en privat skrivelse till sina kollegor, vilken skrivelse dock aldrig kommit till offentligheten, ogillas av lektoratsavdelningen lika mycket som av Eder.²

1. Vilhelm Scharp till Riksföreningens lektoratsavdelning, 16/10 1933, B 65:1, vol. AIV:1, Landsarkivet i Göteborg (LaG).

2. Riksföreningens lektoratsavdelning till Vilhelm Scharp, 3/11 1933, B 65:1, vol. AIV:1 (LaG).

Ytterligare en fråga tas upp i Scharps brev, nämligen hans avsked och utnämningen av en svensk nazist till lektor i Berlin. Avhandlingen nämner att Riksföreningen inte ville lägga sig i en sådan inre tysk angelägenhet och refererar till den senares brev (s. 126). Det visar sig helt riktigt att ett sådant uttalande finns i brevet, men den avgörande meningen noterar avhandlingen inte: "I vad mån enskilda medlemmar av lektoratsavdelningen privat kunnat inverka på den slutliga utgång, som detta ärende kan komma att få, tillhör icke avdelningens protokoll." I slutändan fick Scharp stanna. Ett annat brev som Scharp skrev efter sitt avsked refereras utförligt (s. 124f.), men avhandlingen ger intryck av att detta brev skickades iväg och senare besvarades. Svaret måste dock ha gällt ett annat brev – på Scharps skrivelse som avhandlingen hänvisar till finns det en tydlig notis "ej avsänt!". Naturligtvis kan ett icke ivägskickat utkast användas som källa, men statusnoteringen är avgörande för dess inordning i de historiska processerna och tolkningen.

Det mest slående exemplet på bristande tillförlitlighet rör läsningen av ett centralt dokument, andra delen av protokollet till lektorskonferensen 1941 i Göteborg, som författaren utförligt hänvisar till. Upplysningsnämndens sekreterare Sven Grafströms undran om de svenska lektorerna i Tyskland höll på att förse potentiella ockupanter med språkkunskaper citeras visserligen i avhandlingen (s. 218), men frågan tappas bort i analysen och det noteras inte vilket besvärligt moraliskt dilemma frågan representerade för lektorerna och hur dessa diskuterade saken. Lektorerna poängterade dels att deras studenter inte var farliga, dels att detta var någonting som undandrog sig deras kontroll, och dels att deras studenter skulle göra mera nytta än skada som ockupanter. Vilhelm Scharp – den man som framstår som avhandlingens hemliga hjälte – berättar således att somliga av hans studenter i svenska medvetet hade placerats som soldater i Norge och att en av dessa hade skrivit att han endast sköt i luften för att undvika träffa någon norrman. Ett enskilt exempel räckte dock tydligen inte för att lugna samvetet och upphäva det moraliska dilemmat; för detta fick en bild av mer generella positiva effekter av att undervisa tyskar i svenska språket konstrueras. Jag citerar Scharp, som även poängterade att han hade många gamla NSDAP-medlemmar bland sina vänner, många av dessa med uppriktiga Sverige-sympatier och därför harmlösa:

De soldatinstruktioner, som sänts med till Norge, vittna om en mycket god psykologisk blick. Det är där icke längre fråga om gamla tyska vapenställningar. Dessa instruktioner måste sägas ha lagt grunden till det mycket fina, goda och taktfulla uppträdande, som de tyska soldaterna i stort sett visat. [...]

Jag har de sista åren sett exempel på hur folk fått ny respekt för

saker och ting, och hur en innerlig omvärdering ägt rum. Tyskarna ha i och med sina vandringar genom sådana studier kommit fram till en ståndpunkt, som är acceptabel för varje svensk.

Men vi böra icke blunda för, att det även hos anständiga och goda tyskar kan finnas avsikter, som vi få försöka få dem att förstå, att de måste avstå ifrån.³

Liknande synpunkter framfördes av Axel Boëthius på samma konferens: Lektorernas huvuduppgift enligt honom var att "göra klart för folk vad Sverige är, att det icke är ett vanvårdat och torftigt land, som kräver kolonisation". Senare i diskussionen lade han till att det var en fördel för Sverige om tyskarnas faktaorientering om Sverige var så bra som möjligt och att den då helst borde skötas av svenskar, även om detta senare skulle kunna utnyttjas under en ockupation.⁴

Mot bakgrund av en sådan diskussion är det förvånansvärt att lektorernas roll som neutralitetspropagandister uppmärksammas i avhandlingen, medan deras roll som uppfostrare av välvilligt inställda potentiella aggressorer och ockupanter lämnas därhän. Man kan undra om en sådan blunder är en avvikelse från den positivistiska strävan som författaren tydligt har som sin ledstjärna till förmån för inlevelse i tidens kontext och aktörer. Men det är uppenbart att han inte engagerar sig i någon "fördömande" historiskrivning. Besvärande yttringar hoppas över och pusselbitar som talar för kollaborationsandan i lektoratsväsendet noteras inte och används inte som underlag för analysen. Frågan ligger nära till hands om Scharp på grund av sina uttalanden på Göteborgskonferensen kan betraktas som en "1940 års man" (det vill säga någon som i början av kriget mentalt anpassade sig till den förväntade tyska segern), men hans uttalanden uppfattas tydligt inte som tankeväckande och frågan ställs inte.

Vilka konsekvenser hade det haft för slutsatserna om resonemangen om välvilliga ockupanter hade förts i avhandlingen? Bilden av Sverige som en *smart state* som med pengar och organisationsförmåga kunde dominera en aggressiv stormakt, i alla fall på ett utvalt område, är smickrande och – det visade inte minst diskussionerna kring disputationen – lockande. Bilden grundar sig dock på en selektiv läsning av källorna. Den tyska militärmakten förekommer inte i avhandlingens resonemang, men utan den kan maktförhållandena mellan Sverige och Tyskland under andra världskriget inte begripas – även när det handlar om enskilda frågor inom den civila sektorn.

3. Protokoll från lektorskonferensen i Göteborg den 7 och 8 januari 1941, s. 46f., L136, vol. 64, Kungl. Biblioteket, Stockholm.

4. *Ibid.*, s. 39.

En annan intressant tråd i lektoratskonferensens protokoll – den delen som författaren hade tillgång till – tas inte heller upp i avhandlingen. Protokollet återger en dialog mellan lektor Margareta Ekenman och Upplysningsnämndens ordförande Börje Knös. Ekenman berättade att flyglarm regelbundet var ett problem i Hamburg och beskrev hur hela klassen, vid ett tillfälle, hade varit tvungen att gå ned i källaren i fyra timmar. Statssekreterare Knös undrade då: "Men Ni kunde ju ha fortsatt det vetenskapliga arbetet, när Ni nu hade så god tid på Er!" Ekenman svarade: "Ja, det går ju, men vi få ju sitta där till kl. 12 på natten".⁵ Dialogen har ett mervärde utöver det anekdotiska: Den visar vilken enorm klyfta som fanns mellan akademi och kulturpolitik, mellan de svenska fältarbetarna i krigets Tyskland och byråkraterna i Vardags Sverige.

Något förvånande är också att avhandlingen inte tar upp att kända historiker som Curt Weibull och Erik Lönnroth ingick i Riksförbundet för svenskhetens bevarande i utlandets lektoratsavdelning under senare hälften 1930-talet.

Avhandlingens teoretiska perspektivering är överlag rimlig: den verkar inte påklistrad utan strukturerar de empiriska observationerna på ett meningsfullt sätt. Den teoretiska ramen är sammansatt utan alltför stor respekt för auktoriteterna och fungerar. Pierre Bourdieus teorier om fält och deras funktionssätt utnämns dock lite väl fort som det lämpliga perspektivet på lektoraten som en del av både en akademisk och en politisk kontext. En diskussion om olika alternativ som Niklas Luhmann, Karl Mannheim, Jürgen Habermas, eller varför inte Michel Foucault eller Bruno Latour – för att nämna några – hade varit bättre. I avhandlingen ändras Bourdieus begrepp "vetenskapligt fält" till "akademiskt fält", främst med tanke på att lektoraten snarast befann sig vid tröskeln till vetenskapen. Hur konsekvent detta genomförs och vilka följder det får, i synnerhet för autonomitanken, är inte alltid klart. Frågan är också varför inte kapitalbegreppet anpassas till det relevanta fältet – varför blir det inte "institutionellt akademiskt kapital" i stället för "institutionellt vetenskapligt kapital"? Det finns förklaringsbehov utöver det som anförs (på s. 37) för att begreppet "institutionellt vetenskapligt kapital" enbart används i första och sista kapitlet, medan det ersätts i de empiriska kapitlen av begreppet "resurser". Det är inte heller alltid uppenbart i vilka fält olika aktörer och institutioner hör hemma – var skall till exempel Riksförbundet för svenskhetens bevarande i utlandet eller dess lektoratsavdelning placeras? Begreppet "utbyteszon" importeras från ett rent inomvetenskapligt sammanhang, som kontaktyta mellan olika vetenskapliga subkulturer hos Peter Galison och Göran Holmberg. Hur

5. Ibid., s. 40.

transformationen till att det får en utåtvänd och mycket bredare innebörd i avhandlingen hade behövt en förklaring.

Allt för få svenska avhandlingar vågar sig utanför den nuvarande svenska nationalstatens gränser och det krävs solida kunskaper för att kunna skriva om andra länder. Avhandlingens författare har sådana kunskaper och hans forskning kommer att mötas av intresse också i Tyskland – i synnerhet inom nordistiken, men tack vare den välskrivna tyska sammanfattningen är den även tillgänglig för bredare kretsar inom det universitetshistoriska fältet.

Sammanfattningsvis är Andreas Åkerlunds avhandling ett på många sätt bra arbete. Ämnesvalet är synnerligen lyckat och ger många möjligheter till anknytning till aktuella forskningsdebatter i Sverige, Tyskland och internationellt. Författaren visar att han behärskar två nationella kontexter och träder fram som en ny generations forskare som obehindrad tänker tvärs över nationsgränserna. Hans utnyttjande av arkiv och kändedom av den relevanta litteraturen är föredömligt. Med avhandlingens formsäkerhet visar han att han behärskar det vetenskapliga skrivandets hantverk. Teoribruk och teoretiska perspektiv är i det stora hela fullgoda och den teoretiska ramen som utvecklas i inledningen fungerar som röd tråd. Med tanke på den omedelbart tydliga akribin i avhandlingens utformning, den likaledes tydliga ambitionen med arbetet i många olika arkiv och den täckande kändomen av litteraturen, kommer det som en överraskning att inte samma noggrannhet har lagts ned i arbetet med källorna. Tyvärr är avhandlingen därför inte så tillförlitlig som den borde vara. En av huvudkonklusionerna framstår som en effekt av selektiv läsning och kan inte upprätthållas i den form som görs gällande. Svenska ansvariga för det svenska lektoratsväsendet i Tyskland som oemotsagda i kretsen av sina kollegor målade ut de positiva effekterna som nordistiken hade på den tyska ockupationsmakten i Norge talar inte för en svensk dominans i utbyteszonen under andra världskriget. I motsats till vad avhandlingen vill få oss att tro finns det ingen anledning att ifrågasätta bilden av Sveriges undfallenhet mot Nazi-Tyskland med hänvisning till lektoraten – snarare tvärtom.